

การดำเนินคดีและมาตรการในการลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคล

การดำเนินคดีอาญาแก่นิติบุคคล

เราได้ทราบมาแล้วว่า นิติบุคคลอาจมีความรับผิดชอบทางอาญาได้แม้ว่าประมวลกฎหมายอาญาของไทยเรามีโคบัญญัติถึงความรับผิดชอบของนิติบุคคลไว้อย่างชัดเจนก็ตาม ซึ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีบทบัญญัติไว้ใน มาตรา 7. ว่า " ในการสอบสวนไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาคดีที่นิติบุคคลเป็นผู้ต้องหา หรือจำเลย ให้ ออกหมายเรียกผู้จัดการ หรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคลนั้นให้ไปยังพนักงานสอบสวน หรือศาล แล้วแต่กรณี "

ถ้าผู้จัดการ หรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นไม่ปฏิบัติตามหมายเรียก จะออกหมายจับผู้นั้นมาก็ได้ แต่ห้ามมิให้ใช้บทบัญญัติที่วางควยปล่อยชั่วคราว ชัง หรือจำคุกแก่ ผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคลในคดีที่นิติบุคคลนั้นเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย "

การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติไว้เช่นนี้ เท่ากับ เป็นการรับรองโดยปริยายเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลว่าย่อมมีได้ และ เมื่อผู้จัดการ หรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคลเป็นผู้ดำเนินกิจการต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลแล้ว หากเกิดเป็นความรับผิดชอบในทางอาญาต่อตัวนิติบุคคลนั้น ผู้จัดการ หรือผู้แทนหน่วยอื่น ๆ ของนิติบุคคลก็ย่อมรับทราบผลการกระทำ หรือดำเนินการในกิจการของนิติบุคคลได้เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นเมื่อนิติบุคคลต้องตกเป็นผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญา กฎหมายจึงบัญญัติให้เรียกผู้จัดการ หรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เพื่อมาให้ถ้อยคำแก่พนักงานสอบสวน หรือมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาคดีในฐานะเป็นผู้แทนนิติบุคคลซึ่งกระทำการแทนนิติบุคคลนั้น ๆ นั้นเอง ซึ่งการเรียกให้ผู้จัดการ หรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคลเข้ามาในกระบวนการสอบสวน

หรือดำเนินการคดีนี้ จะต้องกระทำโดยออกเป็นกฎหมายเรียก ซึ่งออกโดยพนักงานสอบสวน หรือศาล แล้วแต่กรณี (ป.วิ.อาญา มาตรา 52 วรรคแรก) และกรณีที่ได้ ออกหมายเรียก และครบกำหนดวันเวลาตามหมายเรียกนั้น ๆ แล้ว แต่ผู้จัดการหรือ ผู้แทนของนิติบุคคลไม่ปฏิบัติตามหมายเรียก (ตัดหมายเรียกโดยไม่มาพบพนักงานสอบสวน หรือศาล) โดยไม่มีเหตุสุดอันสมควร ศาลที่นิติบุคคลนั้นเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยอยู่ใน อำนาจศาล พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ (ป.วิ.อาญา มาตรา 58 (1)) อาจออกหมายจับผู้จัดการ หรือผู้แทนของนิติบุคคลมาได้ แต่ใช้บทบัญญัติว่าด้วย ชัง จำคุก หรือปล่อยชั่วคราว แก่ผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคลในคดีที่นิติบุคคลนั้นเป็นผู้ ทองหา หรือจำเลยไม่ได้

ดังนั้นจึงเป็นหลักว่าเมื่อนิติบุคคลตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย การสอบสวน การไต่สวนมูลฟ้อง หรือการพิจารณาคดี ที่เกี่ยวกับกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย นั้น ย่อมต้องกระทำต่อผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เช่น เรียกผู้จัดการ หรือ ผู้แทนของนิติบุคคลไปให้ถ้อยคำในการสอบสวนที่สถานีตำรวจ หรือเรียกให้ไปปรากฏตัว ต่อหน้าศาลในการพิจารณาคดี เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้จัดการ หรือผู้แทนของ นิติบุคคลต้องไปปฏิบัติตามหมายเรียก อนึ่งหากมีการชดเชยหมายเรียก ผู้จัดการหรือผู้แทนของ นิติบุคคล ไม่มีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 170 เพราะกฎหมายได้ กำหนดล่วงหน้าไว้แล้วว่า ให้ออกหมายจับผู้จัดการ หรือผู้แทนของนิติบุคคลมาได้

มาตรการการลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคล

ในทางอาญามีหลักอยู่ว่า Nullum Crimen, Nulla Poena, Sine lege หมายถึง "ไม่มีกฎหมายก็ย่อมไม่มีความผิดและไม่มีโทษ" ดังนั้นจึงกล่าว ได้ว่า เมื่อมีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำอย่างใดเป็นความผิดแล้วก็ย่อมต้องมีความรับผิด และความรับผิดก็ย่อมได้แก่การถูกลงโทษนั่นเอง ส่วนโทษจะเป็นชนิดใดและสถานใด นั้น ก็ต้องแล้วแต่ความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการลงโทษเอากับความผิดชนิดนั้น อันได้แก่เจตนารมณ์ของผู้บัญญัติกฎหมาย เพราะฉะนั้น เมื่อเราพูดถึงความรับผิดในทาง อาญา ฉะนั้นก็เท่ากับพูดถึง เรื่องของการลงโทษนั่นเอง จึงเห็นได้ว่าความรับผิดและโทษ เป็นของคู่กัน

อย่างไรก็ดีในความผิดบางอย่างผู้กระทำความผิดอาจไม่ต้องรับโทษก็ได้ เช่น ในเรื่องของการกระทำโดยจำเป็นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 67 หรือในเรื่องการกระทำตามคำสั่งของเจ้าพนักงาน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 70 เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการกระทำอีกประเภทหนึ่งที่ผู้กระทำได้รับความคุ้มครองจากกฎหมาย โดยถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่มีความผิด เพราะผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้โดยชอบด้วยกฎหมาย เช่น ในเรื่องการป้องกันตัวพอสมควรแก่เหตุ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 แต่ที่กล่าวมานี้เป็นเรื่องของการที่กฎหมาย ไม่เอาโทษ หรือยกเว้นความผิด เพราะมีเหตุการบางอย่างเกิดขึ้น อันแสดงให้เห็นว่าผู้กระทำไม่ได้เจตนาในการกระทำนั้น ดังนั้น ผู้กระทำจึงไม่มีความรับผิด ซึ่งจะต้องถูกลงโทษสำหรับการกระทำดังกล่าว

ในบทก่อนเราได้ทราบว่านิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญาได้ ซึ่งแสดงว่านิติบุคคล ย่อมต้องถูกลงโทษตามวิธีการทางกฎหมาย ดังนั้น การลงโทษจึงเป็นสิ่งสำคัญ และถือเป็นมาตรการในทางกฎหมายที่จะต้องมีการบังคับใช้กับผู้กระทำความผิดกฎหมาย แม้ผู้กระทำจะเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลก็ย่อมต้องถูกบังคับใช้บทลงโทษ (sanction) เช่นเดียวกัน ส่วนชนิดของโทษความผิด และฐานะในการถูกลงโทษอาจมีความแตกต่างกันบ้าง ก็ย่อมต้องแล้วแต่สภาพของสถานะ เช่น นิติบุคคลไม่อาจถูกลงโทษ ประหารชีวิต จำคุก ถักขัง ใต้ หรือไม่อาจมีความผิดฐาน 1. มีสามีภริยาสองคนขณะเดียวกัน (bigamy) เบิกความเท็จ (perjury) ช่มชู้มกระทำชำเรา (rape) หรือความผิดที่กำหนดคุณสมบัติไว้อันมีลักษณะเป็นการเฉพาะตัว เช่น เป็นเจ้าพนักงาน เป็นชาย เป็นหญิง เหล่านี้ เป็นต้น

1. วัตถุประสงค์ของการลงโทษนิติบุคคล

กฎหมายแพ่งได้รับรองสถานะของนิติบุคคลว่ามีฐานะต่างหากจากบุคคลธรรมดา กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่บัญญัติว่า การกระทำอย่างไรเป็นความผิด และ

1.

ในบรรดาความผิดเหล่านั้นอาจจำแนกออกได้เป็นหลายชนิด และหลายประเภท วัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญา โดยทั่วไป มีจุดประสงค์เพื่อสนองความต้องการของสังคมมนุษย์ กล่าวคือ เป็นกฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับความประพฤติของบุคคลในสังคม เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชนเป็นส่วนรวม ซึ่งกฎหมายอาญามีจุดมุ่งหมายไว้อย่างกว้าง เพื่อให้ใช้กับบุคคลทุกคนในสังคมของรัฐ ทั้งนี้มีบุคคลซึ่งมีฐานะเป็นบุคคลตามกฎหมาย จะเกิดขึ้นมาตามกฎหมายส่วนแพ่ง และส่วนมากจะมีความรับผิดชอบในเรื่องการชดเชย ค่าเสียหายในทางแพ่ง แต่มีบุคคลก็อาจมีความรับผิดชอบในทางอาญาได้ เพราะความผิดบางอย่าง อาจกำหนดไว้โดยเฉพาะให้บุคคลต้องรับโทษในทางอาญา เช่น ความรับผิดชอบที่เกิดจากการละเว้นไม่กระทำตามที่กฎหมายกำหนด เป็นต้น ซึ่งหากมีบุคคลละเว้น ไม่กระทำการที่กฎหมายกำหนด ก็เท่ากับมีการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับ หรือระเบียบปฏิบัติ ของสังคมอันเป็นการผิดกฎหมายอาญา และเมื่อความผิดตามกฎหมายอาญา ซึ่งโดยสภาพ และโดยลักษณะแห่งการกระทำ มิใช่เป็นกรณีลงโทษไว้แต่เฉพาะตัวบุคคลธรรมดาแล้ว มีบุคคลก็ย่อมต้องถูกลงโทษในความผิดนั้นได้ด้วย ดังนั้นจึงอาจจำแนกวัตถุประสงค์ของการลงโทษมีบุคคลได้ ดังนี้

- ก) เพื่อป้องกันมิให้บุคคลมีเสรีภาพในการแสดงเจตนา หรือการกระทำมากเกินไป
- ข) เพื่อมิให้บุคคลธรรมดาอาศัยนิติบุคคล เป็นช่องทางในการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบทางอาญา ในการดำเนินงาน หรือกระทำการกิจการต่าง ๆ
- ค) การลงโทษปรับนิติบุคคลจะก่อให้เกิดมีการควบคุมการดำเนินงานกิจการต่าง ๆ ของผู้แทนนิติบุคคล โดยที่ประชุมใหญ่ของผู้ถือหุ้นมากยิ่งขึ้น อันเป็นประโยชน์แก่สมาชิกของนิติบุคคล และเป็นการป้องกันการกระทำผิดความผิดได้อีกด้วย

2. โทษทางอาญาที่ใส่ลงแก่นิติบุคคลตามกฎหมายไทย

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 กำหนดโทษทางอาญาไว้ 5 ชนิด คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน ซึ่งจะเห็นได้ว่าโทษ 3 ชนิดแรก คือ

ประหารชีวิต จาก และกักขัง เป็นโทษที่มีผลต่อร่างกายและเสรีภาพของร่างกาย ซึ่ง
ใช้กับนิติบุคคลที่ไม่มีตัวคนอยู่ไม่ได้ ฉะนั้น โทษตามประมวลกฎหมายอาญาที่เราจะนำมา
ใช้ หรืออาจนำมาใช้ได้กับนิติบุคคลก็คือโทษปรับ และโทษริบทรัพย์สิน

ก) โทษปรับ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 28 บัญญัติว่า " ผู้ใด
ต้องโทษปรับ ผู้นั้นต้องชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้ในคำพิพากษาศาล " โทษปรับ
จึงเป็นโทษอาญา ในทางทรัพย์สินที่ศาลกำหนดไว้เป็นจำนวนเงินโดยคำพิพากษา ภายใน
ขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติไว้ เงินค่าปรับที่ชำระนี้ยอมตกเป็นของรัฐ กฎหมายกำหนดว่า
ผู้ใดต้องโทษปรับ ผู้นั้นต้องชำระเงินเป็นค่าปรับ เราอาจเข้าใจว่าการชำระค่าปรับ เป็น
การชำระหนี้ ซึ่งในทางแพ่ง อาจยอมให้บุคคลภายนอกชำระแทนได้ก็จริง แต่ในทางอาญา
กำหนดว่าผู้ต้องโทษปรับจะต้อง เป็นผู้ชำระเงินค่าปรับ ศาลจึงจะชำระค่าปรับจากบุคคล
อื่น ที่ออกเงินชำระแทนผู้ต้องโทษปรับไม่ได้ เพราะการลงโทษปรับเป็นการลงโทษที่มี
วัตถุประสงค์ ในผู้รับโทษต้องเสียทรัพย์สิน

วิธีการบังคับในการชำระค่าปรับ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29
บัญญัติว่า " ผู้ใดต้องโทษปรับและไม่ชำระค่าปรับภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลพิพากษา
ผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือมิฉะนั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ แต่ศาล
เห็นเหตุอันควร สงสัยว่าผู้นั้นจะหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลจะสั่งเรียกประกัน หรือจะ
สั่งให้กักขังผู้นั้นแทนค่าปรับไปพลางก่อนก็ได้ " ซึ่งหมายความว่าผู้ต้องโทษปรับ จะต้อง
ชำระค่าปรับภายใน 30 วัน มิฉะนั้นยอมจะคงถูก ก) ยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือ
ข) ถูกกักขังแทนค่าปรับ วิธีการบังคับ 2 วิธีนี้ ศาลเลือกใช้ได้ตามสมควรแก่รูปคดี
อย่างไรก็ดี เป็นที่แน่นอนว่าหากเป็นไปได้ว่าจะมีทางบังคับให้ได้เงินมาชำระค่าปรับแล้ว
ศาล ก็ควรดำเนินการตามนั้น ¹ แต่โดยวิธีที่ศาลปฏิบัติ ศาลใช้วิธีกักขังแทนค่าปรับ ซึ่ง
เป็นวิธีที่ศาลใช้บังคับกับบุคคลธรรมดา ส่วนกรณีนี้ นิติบุคคลถูกลงโทษปรับ ย่อมเป็นไปได้
ไม่ได้โดยอยู่ที่ศาลจะกักขังแทนค่าปรับ เพราะนิติบุคคลไม่มีตัวคนและไม่มีชีวิตจิตใจ

¹ คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 429/2476

ศาลจึงต้องไว้วิธียึดทรัพย์สินของนิติบุคคล ดังนั้น เมื่อนิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญา และถูกลงโทษปรับ ศาลยอมให้มาตรการบังคับการลงโทษนิติบุคคลได้แต่เพียงอย่างเดียว คือ ยึดทรัพย์สินที่เป็นของนิติบุคคลมาชำระค่าปรับเท่านั้น (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2513, 1057/2518, 1579/2521) ในพื้นที่ขอมุ่งแต่เฉพาะการบังคับโทษปรับกับนิติบุคคล กล่าวคือ เมื่อศาลพิพากษา (ลงโทษ) ปรับนิติบุคคลแล้ว แม้ว่าการบังคับคดีจะกระทำเมื่อคดีถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 โดยไม่ชักช้าก็ตาม หากศาลมีเหตุอันควรสงสัยว่าจะมีการหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับ ศาลอาจสั่งเรียกประกันได้ทันที และเมื่อครบกำหนด 30 วัน แล้ว (กรณีที่จะต้องรอให้คดีถึงที่สุดเสียก่อน กฎหมายยอมเขียนไว้เช่นนั้นโดยตรง เช่น ตามมาตรา 92, 98, 99, 100 เป็นต้น) แต่ก็ต้องระลึกรถึงหลักตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 245 ว่า การบังคับคดีให้เสร็จเด็ดขาดไปเลยนั้นในกรณีทำได้โดยไม่ชักช้าก็ต่อเมื่อคดีถึงที่สุดแล้วเป็นอย่างไรก็ดี แม้จะครบกำหนด 30 วัน หรือคดีถึงที่สุดแล้วก็ตาม ถ้าศาลยังเห็นมีเหตุสมควรจะให้อายุของโทษขออภัยลดเวลาชำระค่าปรับต่อไปศาลก็มีอำนาจอนุญาตได้ โดยยังไม่ยึดทรัพย์ในทันทีที่ครบกำหนด 30 วัน ก็ได้ ความนับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1579/2521 ซึ่งวินิจฉัยว่า " โทษปรับนิติบุคคลถูกกักขังแทนค่าปรับไม่ได้ การขออนุญาตชำระค่าปรับถือว่าจำเลยไม่ชำระค่าปรับไม่ได้ ศาลอนุญาตให้จำเลยชำระค่าปรับช้าเร็วเพียงใด แล้วแต่ดุลพินิจตามความยุติธรรม และเหมาะสม การยึดทรัพย์อาจทำได้ ภายใน 5 ปี ตามประมวลกฎหมายอาญา นำมาใช้กับกฎหมายสารบัญญัติไม่ได้ ศาลกำหนดให้จำเลยผ่อนชำระค่าปรับเป็นงวด ๆ แต่เมื่อครบงวดปีที่ 4 ให้จำเลยหาธนาคารมาค้ำประกัน โดยให้จำเลยทำทัณฑ์บนไว้ " สำหรับวิธีการยึดทรัพย์นั้นดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง อย่างไรก็ดีมีข้อสงสัยเกี่ยวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 251 กำหนดลำดับชำระเงินในการบังคับคดีโดยการยึดทรัพย์สิน ซึ่งแสดงว่าค่าปรับไม่มีบริบูรณ์ และมาในลำดับหลังหนี้ทางแพ่ง

ในเรื่องของจำนวนค่าปรับ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 31 บัญญัติว่า " ในกรณีที่ศาลจะพิพากษาให้ปรับผู้กระทำผิดหลายคน ในความผิดอันเดียวกันในกรณีเดียวกันนั้น ให้ศาลลงโทษปรับเรียงตามรายตัวบุคคล " ซึ่งแต่เดิม ตามกฎหมายลักษณะอาญาให้อำนาจศาลเลือกปรับได้ 2 ทาง คือ ก) ปรับทุกคน หรือ ข) ปรับคนใดคนหนึ่ง ใน

จำนวนเงินค่าปรับทั้งหมดก็ได้ แต่ปัจจุบันประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 31 กำหนดให้ศาลลงโทษปรับเรียงตามรายตัวบุคคล คือต้องปรับทุกคนเรียงตามรายตัวบุคคล จะปรับใครคนหนึ่งเพียงคนเดียวไม่ได้ ทั้งนี้เพราะกฎหมายเห็นว่าการปรับเป็นการลงโทษอาญาอย่างหนึ่งแก่ผู้กระทำผิดคดี เมื่อผู้ใดกระทำผิดคดีเป็นหน้าที่ของกฎหมายที่จะให้ผู้นั้น รู้ตัวว่าตนได้กระทำผิด ถ้ายอมให้อ่อนเสียค่าปรับแทนผู้กระทำผิดอาจไม่รู้ว่าตนได้กระทำผิดก็ได้ อนึ่งที่กฎหมายใช้คำว่า " ให้ปรับเรียงตามรายตัวบุคคล " นั้น มิได้หมายความว่าศาลจำต้องปรับเท่ากันทุกคน ศาลจะต้องใช้ดุลยพินิจกำหนดค่าปรับใหม่หากน้อยยิ่งหย่อนกว่ากันก็ได้ นอกจากนี้ยังมีข้ออ้างถึงเหตุในกฎหมายบางอย่างได้กำหนดเกณฑ์จำนวนค่าปรับไว้เป็นการเฉพาะ เช่น ปรับ 4 เท่าของราคาของ ตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 ปรับเรียงตัวสัตว์ที่ฆ่า ตามพระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์ และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2502 ปรับตามปริมาณของสุรา ตามพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. 2493 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2497 ปรับตามน้ำหนัก ตามพระราชบัญญัติยาสูบ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2511 ปรับเป็นรายวัน ตามพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับทางด่วนส่วนจดทะเบียนทางด่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ. 2499 พระราชบัญญัติการทำเหมืองแร่ พ.ศ. 2461 พระราชบัญญัติการทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2499 เป็นต้น

โทษปรับนั้นเมื่อเปรียบเทียบโทษจำคุกแล้วมีประโยชน์คือ ไม่ทำให้มีการวางทอดนิตยวัตรระหว่างผู้ต้องโทษในระหว่างที่จำคุกปะปนกัน ไม่ทำให้เป็นผู้คานต่อการลงโทษอย่างจำคุก ซึ่งปรากฏว่ายิ่งผู้ต้องโทษจำคุกนาน และบอยเท่าใด ความเคยชินต่อโทษขอมมากขึ้น ความละอายเกรงกลัวต่อโทษยิ่งน้อยลงทุกที ตรงกันข้ามกับโทษปรับซึ่งความรู้สึกเช่นนี้ไม่มี เป็นโทษที่รัฐไม่ต้องการเสียค่าใช้จ่ายในการคุมขังมากอย่างโทษจำคุก เป็นโทษที่ป้องกันการกระทำผิดคดีเพื่อหวังประโยชน์เป็นผลกำไร และเป็นโทษที่แก้ไขได้ ในภายหลัง บ้างหากปรากฏขึ้นว่าเป็นการผิดพลาดในการชี้ขาดคดีสินเกินเงินค่าปรับให้ได้ แต่โทษปรับมีข้อเสียอยู่ว่าค่าปรับจำนวนเท่ากันมีค่าต่างกันระหว่างคนที่มีเงินไม่เท่ากัน และมีผลกระทบกระเทือนไปถึงผู้นอนทุกข์ของโทษปรับของอุปการะ บางทีผู้ต้องโทษปรับ ก็ไม่สามารถชำระค่าปรับหรือหลีกเลี่ยงไม่ชำระค่าปรับได้กลายเป็นโทษที่ไม่แน่นอน

เพราะต้องใช้วิธีอื่น เช่น กักขังแทน¹

ข) โทษริบทรัพย์สิน โทษริบทรัพย์สิน และโทษปรับมีลักษณะคล้ายกันตรงที่ว่า ไม่เป็นการกระหน่ำถึงร่างกายของผู้กระทำความผิด ทั้งไม่เป็นการจำกัดเสรีภาพของผู้กระทำความผิด ด้วย เพียงแต่กระทบกระเทือนถึงทรัพย์สินเท่านั้น เพราะฉะนั้น เมื่อเปรียบเทียบโทษทั้ง 5 ชนิด ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 แล้ว โทษริบทรัพย์สิน เป็นโทษที่มีลักษณะเบากว่าโทษชนิดอื่น

การริบทรัพย์สินเป็นโทษที่มีมาแต่สมัยโบราณ ซึ่งในครั้งนั้นมีลักษณะเป็นการลงโทษโดยแท้ เพราะมีลักษณะรุนแรง กล่าวคือเป็นการริบทรัพย์สินทั้งหมดของผู้กระทำความผิด เอาเป็นของหลวง (รัฐ) หักสิ้น แต่เป็นการลงโทษที่มีผลร้ายตกแก่ภรรยา บุตร ธิดา ซึ่งเป็นคนในครอบครัวของผู้ต้องโทษด้วย กฎหมายจึงเปลี่ยนมาเป็นการริบทรัพย์สินเฉพาะที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด เพื่อให้สอดคล้องกับการลงโทษทางอาญา ที่ว่าการลงโทษต้องเป็นการเฉพาะตัวผู้กระทำความผิด การริบทรัพย์สินในปัจจุบันนี้อาจเป็นโทษตามประมวลกฎหมายอาญา หรือเป็นโทษที่มีบัญญัติไว้ในกฎหมายอื่นโดยเฉพาะก็ได้ ซึ่งอาจเป็นการริบโดยเด็ดขาด หรือเป็นการริบที่อยู่ในดุลยพินิจของศาล ก็ได้

ทรัพย์สินที่จะถึงริบได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มีบัญญัติไว้ใน มาตรา 32, 33 และ 34 ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ

๑. ทรัพย์สินที่กฎหมายบังคับให้ริบ คือทรัพย์สินตาม มาตรา 32 และ 34 กฎหมายใช้คำว่า " ให้ริบเสียสิ้น " หมายความว่า ศาลต้องริบ จะใช้ดุลยพินิจไม่ได้เลย ซึ่งได้แก่

¹ จิตติ ทิงศภพิสัย, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1, แก้ไขเพิ่มเติม พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร: จิตพิมพ์โดยสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา) หน้า 917 - 918.

ก) ทรัพย์สินที่ผู้ใดทำ หรือมีไว้เป็นความผิดตามมาตรา 32 เช่น ทำธนบัตรปลอม หรือมีเงินเดือนไว้ในครอบครอง กล่าวคือเป็นทรัพย์สินที่เป็นสิ่งผิดกฎหมาย อยู่ในตัวเอง โดยเป็นของร้าย หรือเป็นความผิดในตัวเอง ซึ่งต้องมีกฎหมายบัญญัติห้ามไว้ โดยชัดแจ้ง คือ ต้องมีกฎหมายบัญญัติห้ามไม่ให้ทำหรือไม่ให้มี ถ้าทำขึ้นหรือมีไว้จะเป็น ความผิดซึ่งจะต้องถูกริบเสมอ แต่ก็มีบางเหมือนกันที่กฎหมายบัญญัติห้ามไว้แต่ไม่ชัดแจ้ง (คือเป็นแค่เพียงห้ามโดยมีเงื่อนไขเท่านั้น) จึงไม่อยู่ในข่ายที่จะต้องถูกริบตาม มาตรา 32 เช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 270 กำหนดว่า " ผู้ใดใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ซึ่ง เครื่องชั่ง เครื่องตวง หรือเครื่องวัดที่ผิดอัตรา เพื่อเอาเปรียบในทางการค้า หรือมี เครื่องมือเช่นนั้นไว้เพื่อขาย " ฉะนั้น การมีไว้ซึ่งเครื่อง ๆ ที่ผิดอัตราจะ เป็นความ ผิดก็ต่อเมื่อมีไว้เพื่อเอาเปรียบในทางการค้าหรือมีไว้เพื่อขาย

ข) ทรัพย์สินที่ให้อันมีลักษณะเป็นสินบน (ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 143, 144, 149, 150, 167, 201, 202) หรือมีเพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำ ความผิด หรือเป็นรางวัลในการที่บุคคลใดกระทำความผิด (มาตรา 34) ซึ่งทรัพย์สิน ดังกล่าวนี้อาจจะต้องถูกริบทั้งสิ้น

2. ทรัพย์สินที่การริบอยู่ในดุลยพินิจของศาล คือการริบทรัพย์สินตาม มาตรา 33 ได้แก่ (1) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลใดใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด หรือ (2) ทรัพย์สินซึ่งบุคคลใดมาโดยกระทำความผิดซึ่งถ้าเป็นทรัพย์สินของผู้อื่น ซึ่ง มิใคร่เห็นเป็นใจควยในการกระทำความผิดศาลก็ยึดไม่ได้ และการยึดทรัพย์สินตาม มาตรา 371 เกี่ยวกับความผิดลหุโทษซึ่งอยู่ในดุลยพินิจของศาลที่จะสั่งริบอาวุธที่บุคคล พาไปในเมือง หมู่บ้าน หรือทางสาธารณะโดยเปิดเผย หรือโดยไม่มีเหตุอันควร ซึ่ง แม้เป็นอาวุธปืนที่จดทะเบียนรับอนุญาตแล้ว ก็อยู่ในอำนาจ (ดุลยพินิจ) ของศาลที่จะสั่ง ริบได้ อนึ่ง มาตรา 33 บัญญัติว่า " ในการริบทรัพย์สินนอกจากศาลจะมีอำนาจริบ ตาม กฎหมาย ที่มีบัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว....." ซึ่งแสดงว่า ยังมีกฎหมายอื่นบัญญัติไว้ โดย เฉพาะ ให้ริบทรัพย์สินได้อีกโดยมีเหตุผลและหลักเกณฑ์นอกเหนือไปจากที่มีบัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งย่อมต้องแล้วแต่บทบัญญัติในกฎหมายนั้น ๆ จะให้ริบอะไร

รับเพียงใด ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2469 พระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ.2478 พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ.2484 พระราชบัญญัติควบคุมโรคกษัตริย์ พ.ศ.2495 พระราชบัญญัติยา พ.ศ.2510 พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ.2510 เป็นต้น

ควรสังเกตว่าโทษตามประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 18) นั้น จะใช้ลงโทษแก่บุคคลที่กระทำความผิดทางอาญาได้แต่เพียงโทษปรับ และริบทรัพย์สิ้นเท่านั้น แต่โดยทั่วไปเป็นส่วนใหญ่แล้ว กฎหมายมักจะกำหนดให้ลงโทษปรับแก่บุคคลเป็นโทษหลัก ส่วนโทษริบทรัพย์นั้น ศาลมักจะใช้ลงเป็นโทษรอง โดยถือหลักเกณฑ์ในการริบทรัพย์สิ้นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32, 33, 34, 371 และตามกฎหมายที่บัญญัติไว้ให้รับโดยเฉพาะ เพราะฉะนั้น โทษปรับจึงเป็นโทษที่มีความสำคัญในการใช้เป็นบทบังคับ (sanction) ลงโทษแก่บุคคลที่กระทำความผิดอาญา อย่างไรก็ตามการลงโทษแก่บุคคลนั้นนอกจากการลงโทษปรับและริบทรัพย์สิ้น ตามประมวลกฎหมายอาญาแล้ว พระราชบัญญัติ หรือกฎหมายเฉพาะอื่น ๆ เช่น พระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ.2521 กับ พระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2522 หรือตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 281 เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว ลง 24 พ.ย.15 กับพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 281 ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ.2515 พ.ศ.2521 ได้มีบทบัญญัติให้ลักษณะที่เป็นผลร้ายไว้สำหรับนิติบุคคลอื่น เช่นการสั่งห้ามดำเนินกิจการ การสั่งให้เลิกกิจการ หรือการสั่งเพิกถอนนิติบุคคล ซึ่งการสั่งดังกล่าวนี้กฎหมายได้กำหนดไว้ให้เป็นอำนาจของฝ่ายบริหาร (คำสั่ง) ประการหนึ่ง และเป็นอำนาจของศาล (คำพิพากษา) อีกประการหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 281 เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว ลง 24 พ.ย.15 ข้อ 10 กำหนดให้อำนาจฝ่ายบริหาร กล่าวคือ ให้อธิบดี (กรมทะเบียนการค้า) มีอำนาจสั่งพักใช้ใบอนุญาต หรือสั่งเพิกถอนใบอนุญาตที่อนุญาตให้คนต่างด้าวประกอบธุรกิจ (ข้อ 1๖ วรรค 2) และตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 281 ลงวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2515 พ.ศ.2521 มาตรา 5, มาตรา 6 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 281 เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว ลง 24 พ.ย.15 กำหนดให้

อำนาจศาล กล่าวคือ ศาลมีอำนาจลงโทษนิติบุคคลโดยการปรับ และสั่งให้เลิกการประกอบธุรกิจนั้นเสีย (มาตรา 5) หรือมีอำนาจลงโทษปรับ และสั่งเลิกการเป็นหุ้นส่วน หรือเป็นผู้ถือหุ้น หรือสั่งเลิกกิจการ เป็นต้น นอกจากนี้เมื่อเร็ว ๆ นี้ มีตัวอย่างให้เห็นกรณีฝ่ายบริหาร (รัฐมนตรี) สั่งปิดโรงงานน้ำตาลทราย เนื่องจากเจ้าของ และหรือผู้จัดการ โรงงานน้ำตาล วนชัยอุตสาหกรรม ไม่ปฏิบัติตามประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม และ กระทรวงพาณิชย์ ที่ออกตามความใน มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติน้ำตาลทราย พ.ศ.2511 ถึงแก่ 2 ครั้ง ขึ้นไป รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ อาศัยอำนาจตาม มาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติน้ำตาลทราย พ.ศ.2511 มีคำสั่งให้ โรงงานน้ำตาล วนชัยอุตสาหกรรม ระงับการผลิตน้ำตาลทรายไว้ชั่วคราว เป็นเวลาไม่เกิน 1 ปี ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ 15 มีนาคม 2526 เป็นต้นไป จนกว่าจะมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น¹ เป็นต้น ซึ่งเห็นได้ว่า แม้คำสั่งของฝ่ายบริหารซึ่งเห็นดังกล่าวจะมีไว้เป็นโทษตามประมวลกฎหมายอาญา แต่ในทางความจริงนิติบุคคลก็ได้รับผลกระทบกระเทือนจากคำสั่งของฝ่ายบริหาร ดังกล่าว จึงมีลักษณะคล้ายกับเป็นการลงโทษให้นิติบุคคลในทางอาญาเช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่ากิจการที่มีลักษณะเป็นสาธารณะอันอาจกระทบกระเทือนถึงความสงบเรียบร้อยของประชาชน กฎหมายมักจะเคร่งครัดให้นิติบุคคลที่กระทำความผิดต้องถูกบทบังคับ อันมีลักษณะเป็นผลร้ายต่อนิติบุคคล อย่างอื่นอีก นอกจากโทษปรับ และริบทรัพย์สิ้นตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งเห็นว่าเป็นการเหมาะสม และสมควรอย่างยิ่งในการกำหนดวิธีบังคับอื่น ๆ แก่นิติบุคคล โดยเด็ดขาด แบบจอนรากดอนโคน เช่น ในกรณีสั่งห้ามดำเนินกิจการ เลิกการประกอบธุรกิจ หรือเลิกกิจการนั้น ซึ่งอาจพิจารณาเทียบได้กับโทษประหารชีวิต หรือมีฉะนั้น ก็อาจถือได้ว่าเป็นการนำเอาวิธีการเพื่อความปลอดภัย มาประยุกต์ใช้กับการลงโทษนิติบุคคลนั่นเอง

เกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายสำหรับใช้กับนิติบุคคลที่กระทำความผิดอาญานั้น นาย วิชาญ จี. ฟูเออร์ จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยไมแนซ กรุงเมลเบิร์น ประเทศ

¹"เคลิมิเรอร์" (13 มีนาคม 2526) : 1, 16

ออสเตรเลีย ไทรวรรณมาเสนอไว้ในการประชุม ลอร์ เอเชีย ที่ประเทศไทย เมื่อ วันที่ 8 - 12 สิงหาคม 2524 ซึ่งมีหลายวิธีที่น่าสนใจ ดังนี้ คือ ¹

ก. การปรับ (Fines) การปรับนิติบุคคลก็เพื่อเป็นการลงโทษนิติบุคคล ที่กระทำผิดความผิด โดยทำให้ฐานะการเงินทางเศรษฐกิจของนิติบุคคลตกลง กล่าวคือ ทำให้จำนวนเงิน หรือสิ่งที่นิติบุคคลได้มาโดยการกระทำอันเป็นผิดกฎหมายนั้น มีความ สมมูลย์กัน สิ่งที่มีมูลค่าอันของสูญเสีย หรือเสียหายไป ซึ่งน่าจะเป็นการทำให้นิติบุคคล ได้ สำนึก และละเว้นจากการกระทำในทางที่เป็นความผิด หลักเกณฑ์ในการปรับ เช่นใน สหรัฐอเมริกา กำหนดจำนวนเงินค่าปรับ เท่ากับค่าธรรมเนียมในการขออนุญาต ใบอนุญาต ประกอบกิจการตามกฎหมาย นอกจากนี้ถ้านิติบุคคล ได้รับผลประโยชน์ หรือผลกำไรจาก การที่ได้กระทำผิดความผิดในการพิพากษาลงโทษ ก็ควรจะต้องบังคับให้คืนเงินผลประโยชน์ ที่ได้มาจากผู้อื่น โดยไม่ชอบนั้นด้วย สำหรับการที่นิติบุคคลทำความเสียหาย หรือความ เดือดร้อน เกิดแก่สาธารณชนก็ควรที่จะพิพากษาให้นิติบุคคลต้องจ่ายค่าทดแทนในจำนวนที่ สามารถบรรเทาความเสียหายของสาธารณชนนั้นได้ แม้จะเป็นความเสียหายที่อาจ กำหนดจำนวนแน่นอนไม่ได้ก็ตาม ส่วนการปรับนิติบุคคลที่เป็นหน่วยงาน หรือองค์การของ ราชการ มีข้อน่าสังเกตว่า การกำหนดจำนวนค่าปรับ อาจทำให้เกิดมีความแตกต่างกับ นิติบุคคลประเภทห้างหุ้นส่วน บริษัท ก็ได้

ข. การยุบเลิก เลิกสม หรือตัดสิทธิ์ (dissolution or disquali- fication) The American Law Institutes Model Penal Code ได้มีการเสนอความเห็นไว้ใน มาตรา 6.04 ว่า หมายความผู้ดำเนินการฟ้องร้อง อาจ ขอให้มีการปรับ หรือถอนใบอนุญาต และขอให้เลิกสม การเป็นนิติบุคคลได้ เมื่อพิสูจน์ได้ว่า

¹ Richard G. Fox, "Corporate Sanctions: Scope for a new eclecticism
Law Asia, Edited By The Organizing Committee For The Seventh Lawasia
Conference, August 8 - 12, 1981, Bangkok, Thailand, pp. 15 - 27

นิติบุคคลมีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดอาญา เพราะผลประโยชน์ของสาธารณชน ควรที่จะได้รับความคุ้มครองป้องกัน จากการกระทำละเมิดของนิติบุคคลในอนาคต อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้มีข้อได้เปรียบหลาย เพราะว่าการนำวิธีการนี้ (ซึ่งโดยปกติใช้กับบุคคลธรรมดา) มาปรับใช้กับนิติบุคคลก็เป็นการยับยั้งอำนาจในทางเศรษฐกิจของนิติบุคคลและเป็นการแสดงต่อสาธารณชนว่า เป็นวิธีการป้องกันที่อาจจะเกิดเป็นผลร้ายต่อสาธารณชนได้ แต่ก็เป็นการที่คิดว่าดีกว่าการปรับเพียงวิธีเดียว ความยุ่งยากในการใช้บทลงโทษ หรือวิธีการควบคุมดังกล่าวนี้ คืออาจมีผลกระทบกระเทือนอย่างรุนแรงต่อกลุ่มบุคคลที่ 3 ซึ่งไม่เพียงแต่เกิดกับผู้ถือหุ้น และนายจ้าง (นิติบุคคล) ผู้จะต้องรับภาระในการจ่ายค่าเสียหาย เท่านั้น แต่ยังรวมถึงบุคคลธรรมดา ภายนอกผู้ซึ่งเขามามีส่วนสัมพันธ์ตาม ข้อสัญญา และมีช่องทางในทางอื่น ๆ กับบริษัทอีกด้วย

ค. การประกาศโฆษณาความผิดต่อสาธารณชน (Publicity) จุดมุ่งหมาย ของวิธีการนี้ ก็เพื่อทำให้นิติบุคคลเป็นปฏิปักษ์ต่อชุมชนโดยมุ่งหวังว่าจะ เป็นสิ่งที่ขัดขวางการกระทำความผิดของนิติบุคคลโดยการทำให้เกียรติยศ ชื่อเสียง ลดลง หรือ ความยอมรับนับถือ หรือกิตติศัพท์ (ชื่อเสียงในทางที่ดี) ภายในของนิติบุคคลต้องลดลง ซึ่งเป็นการคุกคามนิติบุคคลทำให้สูญเสียชื่อเสียงในทางเศรษฐกิจ เนื่องจากผลของการลดลงของความเชื่อถือในทางธุรกิจ และการเขาแทรกแซงโดยวิธีการดังกล่าวนี้ จะเป็นการกระตุกเตือน ผู้ถือหุ้นให้กระทำการควบคุม-เจ้าหน้าที่ หรือผู้แทนนิติบุคคลด้วย

วิธีนี้เกิดขึ้นโดย Brent Fisse แห่งมหาวิทยาลัย Adelaide กล่าวคือ เป็นการใช้กลุ่มคนที่มีอยู่ ซึ่งอาจใช้เป็นบทบังคับนิติบุคคลที่กระทำผิด ประกอบกับ บทลงโทษอย่างอื่นก็ได้ เพราะวิธีการนี้ถือเป็นการบังคับนิติบุคคลที่เพิ่มขึ้นมาโดยยึดหลักที่ว่า ความเชื่อถือหรือชื่อเสียงของนิติบุคคล เป็นสิ่งที่มีค่า พอ ๆ กัน กับผลกำไรของนิติบุคคล วิธีการนี้ศาลต้องมีงานที่จะต้องใช้ในการประกาศโฆษณาความผิดของบริษัท บิดประกาศ หนังสือแจ้งความใบเตือน คำบอกกล่าวแก่ผู้ถือหุ้น เป็นการบังคับให้ทราบว่าบริษัทของเขาถูกลงโทษ เนื่องจากการละเมิดกฎหมาย และรวมทั้งการประกาศห้ามบริษัทไม่ให้ทำการโฆษณาสินค้าต่อไปในอันที่จะเป็นทางนำไปสู่การละเมิดสิทธิ หรือเครื่องหมาย

การ คำ วิธีการนี้มีความยุ่งยากเกี่ยวกับการจัดการ และผลกระทบกระเทือนของชุมชน
ที่ไม่แน่นอน จะทำให้ผลของบทลงโทษในบางประการยากที่จะคาดหมาย และควบคุมได้
ถ้าหากชุมชนไม่มีการแพร่ข่าวอย่างมีระบบ และไม่ตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้
อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ก็อาจจะทำให้เป็นการดำเนินไปอย่างไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร
คือสาธารณชนจะมีความรู้สึกพึงใจเพียงชั่วขณะเท่านั้น แต่ในอีกแง่หนึ่งในทางตรงกันข้าม
วิธีการนี้อาจทำให้นิติบุคคลได้รับปฏิบัติการของยูริโเบค หรือยูริบบริการในทางลบ
ซึ่งอาจเกิดขึ้นอย่างไม่คาดฝัน และอาจทำให้นิติบุคคลได้รับความเสียหายมาก นอกเหนือ
ไปจากความเสียหายที่นิติบุคคลได้ทำลงไปจริง ๆ อนึ่งวิธีการนี้ไม่ก่อให้เกิดเป็นการ
ชดเชยเงิน เป็นค่าทดแทนความเสียหาย แต่มันก็อาจจะกลายเป็นการโต้ตอบของชุมชน
อย่างไต่ต่ง คือทำให้นิติบุคคลถูกเปลี่ยนแปลงชื่อเสียง หรือความมีชื่อในการผลิตของ
นิติบุคคลในทางที่ดี ด้วยเหตุนี้ถ้าหากนำวิธีการประกาศโฆษณาความผิดต่อสาธารณชนนี้
มาใช้เป็นหนึ่งกับนิติบุคคลประกอบด้วยโทษปรับ หรือใช้ร่วมกับวิธีการอื่น ๆ แล้ว จะเป็น
การประกันว่าอย่างน้อยที่สุดก็จะเป็นการกีดกันโดยการทำให้ชื่อเสียงของนิติบุคคลลดลง
อันจะมีผลกระทบกระเทือนในทางเศรษฐกิจของนิติบุคคลด้วย

ง. คำสั่งของศาลที่เป็นการห้ามหรือให้กระทำบางอย่างใดอย่างหนึ่ง

(Injunctions) ตามกฎหมายคอมมอนลอว์ อธิปไตยมอัยการสามารถร้องขอให้
ศาลสั่งใช้วิธี Injunctions ได้ ซึ่งโดยปกติศาลมักจะอนุญาตตามคำขอ เพราะการ
ใช้วิธีการ Injunctions ก็เพื่อเป็นการป้องกันการกระทำใด ๆ ที่เป็นการละเมิด
หรือฝ่าฝืนสิทธิของสาธารณชน เพื่อมิให้เกิดมีการกระทำเช่นนั้นขึ้นต่อไปอีก เพราะ
ในบางกรณีกฎหมายอาญาไม่สามารถที่จะใช้เพื่อให้เกิดเป็นการข่มขู่หรือชักชวนผู้กระทำ
ความผิด ใจอย่างจริงจัง ศาลจึงต้องใช้วิธี Injunctions ซึ่งจะมีขึ้นตามคำขอของ
อธิบดีกรมอัยการ ตัวอย่างเช่น เมื่อจำเลยถูกปรับตามกฎหมายในอัตราสูงสุดที่กำหนด
ไว้ แต่ยังคงมีการกระทำผิดกฎหมายต่อไปอีกก็กล่าวได้ว่าวิธี Injunctions นี้ได้
และการไม่ยอมทำตามคำสั่งดังกล่าว สามารถลงโทษได้โดยการปรับ ตามจำนวนที่
ศาลจะเห็นสมควร ซึ่งโดยปกติจะมีจำนวนเกินกว่ากำหนดสูงสุดของบทบัญญัติที่ได้วาง
เงื่อนไขไว้สำหรับความผิดที่ถูกระทำและในที่สุดก็อาจลงโทษได้ด้วยการจำคุกเป็นราย
บุคคล

วิธีการ injunctions นี้ จะสงวนไว้ใช้อย่างจำกัดในกรณีจำเป็น
 ต่อเมื่อมีความเสียหายร้ายแรงกำลังจะเกิดขึ้น และผลประโยชน์ของสาธารณชนไม่
 สามารถจะได้รับความคุ้มครองอย่างเพียงพอโดยวิธีการอย่างอื่น ๆ วิธีการ
 นี้ ได้ถูกวิจารณ์ในแง่ที่ว่า เป็นวิธีการที่มีขอบเขตกว้างขวาง และไม่แน่นอน ซึ่งไม่เพียงพอ
 แต่จะไขว่คว้าในทางแห่งเท่านั้น แต่ก็นำมา เป็นวิธีการห้ามการกระทำเกี่ยวกับความผิด
 ในทางอาญาที่กำลังจะเกิดขึ้นต่อไปอีกด้วย

จ. คำสั่งที่เป็นการป้องกัน (Preventive Order) ขอเสนออีก
 ประการหนึ่ง ที่เกิดขึ้นในออสเตรเลีย สำหรับใช้กับพลเรือนบุคคล คือ การให้
 การกำหนด คำสั่ง หรือระเบียบในทางป้องกัน (Preventive Order) วิธีการ
 เข้ามารัฐการถูกลงโทษที่เพิ่มขึ้น วิธีการในการป้องกันนี้สามารถดำเนินต่อไปโดยมี จุด
 มุ่งหมาย คือการบังคับ หรือสนับสนุนที่จะให้มีการ เปลี่ยนแปลงภายในตัวบุคคล ซึ่งศาล
 จะให้อำนาจที่จะออกคำสั่งสำหรับบุคคล โดยบุคคลเอง เพื่อที่จะใช้มาตรการ
 อย่างเฉพาะเจาะจง ในการป้องกันการกระทำความผิด หรือการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น
 อย่างเดียวกันอยู่เช่น South Australian Government Committee ได้รายงานตามขอ
 เสนอ นี้ แต่การดำเนินงานในรายละเอียดยังไม่ได้ปรับปรังและเชื่อมโยงมาสู่การตราเป็น
 กฎหมาย และยังไม่ได้รับการสนับสนุนภายในรัฐนั้น หรือที่อื่นใด

วิธีการ Preventive Order นี้ ไม่ใช่เป็นวิธีการลงโทษทางอาญา
 แต่ใช้เป็นวิธีการแก้ไขตัวบุคคลในทางป้องกันบุคคล หากไม่อาจใช้วิธีการ (injunctions
 หรือวิธีการอื่น ๆ ได้เป็นผลสำเร็จ ในสหรัฐอเมริกา C. D. Stone ได้อธิบายถึง
 วิธีการดำเนินการในสหรัฐที่ใดกระทำคือ ถานิติบุคคลไม่ดำเนินการแก้ไขวิถีทาง ใน
 การดำเนินงานของนิติบุคคลเองแล้ว ศาลจะส่ง designate ของศาลเอง ให้เขา
 ไปในบริษัท เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมในกิจกรรมที่จะก่อให้เกิดความเสียหายซึ่งเป็น
 กิจกรรมที่ใดกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของนิติบุคคล ซึ่งเป็นผู้ทำให้เกิดผลในทางตรงข้ามกับ
 เจตนารมณ์ของบริษัท และนิติบุคคลอาจถูกให้อยู่ภายใต้การควบคุมของผู้พิพากษา ของ
 รัฐกลาง และมลรัฐ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ควบคุมการจัดการในแต่ละนิติบุคคล

จ. การภาคทัณฑ์นิติบุคคล (Corporate Probation) การภาคทัณฑ์
 นี้ เป็นวิธีการลงโทษที่สามารถให้ประโยชน์ตามความมุ่งหวังคล้ายคลึงกับวิธี Preventive
 Order (คำสั่งในทางป้องกัน) ในสหรัฐอเมริกามีหลายคดีที่นิติบุคคลถูกภาคทัณฑ์ ตาม
 กฎหมาย ของรัฐกลาง และมลรัฐ ในคนแรก ๓ มักมีความไม่แน่ใจว่าบทบัญญัติในเรื่อง
 การภาคทัณฑ์ นอกจากจะใช้ได้กับบุคคลธรรมดาแล้วสามารถใช้กับนิติบุคคลได้หรือไม่
 เพราะเงื่อนไขที่ศาลอาจกำหนดให้เป็นโทษต่อกฎกระทำความผิดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคำสั่ง
 ภาคทัณฑ์นั้น สามารถปรับใช้ได้เหมาะสมกับบุคคลธรรมดาากกว่านิติบุคคล การภาคทัณฑ์
 นิติบุคคลนี้ เพื่อให้นิติบุคคล มีพฤติกรรมในทางที่ดี เป็นการแก้ไขและบังคับให้นิติบุคคล
 ต้องกระทำภายในรูปแบบ และกฎเกณฑ์ ซึ่งเสมือนหนึ่งเป็นบทลงโทษนิติบุคคล

ข. คำสั่งที่เกี่ยวข้องกับระเบียบภายใน (Internal Discipline Order)
 วิธีการนี้มาจาก The South Australian Criminal Law และ Penal Methods
 Reform Committee ซึ่งเป็นกรณีเกี่ยวกับการบังคับเอาแก่นนโยบายของนิติบุคคล
 กล่าวคือ เป็นรูปแบบของการจัดวางระเบียบภายใน หรือให้มีการระบุลักษณะของ
 นิติบุคคล โดยเฉพาะเพื่อประโยชน์ในการสืบสวนความผิดที่ได้กระทำโดยนิติบุคคล รายชื่อ
 ที่จะต้องสืบสวนสอบสวน จะต้องได้รับการรับรองว่าเป็นการกระทำตามระเบียบที่เหมาะสม
 พร้อมทั้งส่งรายงานทั้งหมด และรายงานรายละเอียดเกี่ยวกับความยินยอมศาลที่ออก
 คำสั่งฯ การไม่ยินยอมโดยปราศจากข้อแก้ตัวที่มีเหตุผล เพียงพอจะสามารถลงโทษได้
 อย่างอิสระโดยบทลงโทษใด ๆ ที่ได้กำหนดไว้

อันที่จริงแล้วมาตรการการลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคลที่กล่าวมาทั้งหมดนี้
 มีมานานแล้ว แต่การพัฒนาเป็นไปอย่างช้า ๆ เพราะมีการถือเอาโทษปรับเป็นบทลงโทษ
 ชั้นต้น และส่วนใหญ่ ยังมีความไม่เข้าใจเกี่ยวกับสถานะ และขอบเขตของผู้กระทำ
 ความผิด ที่เป็นนิติบุคคล ซึ่งมาตรการดังกล่าว เช่น การประกาศโฆษณาความผิดก่อ
 สาธารณชน การเปลี่ยนแปลงภายในโครงสร้างของนิติบุคคล คำสั่งในทางป้องกัน
 และมาตรการติดตามผล โดยกลุ่มบุคคลที่คอยเป็นผู้ดูแลความเป็นไปของนิติบุคคล ก็อาจ

ก่อให้เกิดผลเสมือนเป็นการลงโทษนิติบุคคลได้เช่นเดียวกับการลงโทษปรับ การวินิจฉัยว่าควรใช้มาตรการอย่างไรในการลงโทษกับนิติบุคคลนั้น จะต้องมีการสืบสวนสอบสวนคดี อย่างใกล้ชิด และนอกจากนี้ควรจะมีการกำหนดกลุ่มบุคคล ซึ่งเป็นผู้แทนในการเอาใจใส่เกี่ยวกับเรื่องภายในของนิติบุคคลนั้นด้วย อนึ่ง การประเมินผลอย่างรอบคอบเกี่ยวกับมาตรการดังกล่าว เช่น การให้มีการทดสอบมาตรการการลงโทษแต่ละอย่าง อาจเป็นทางทำให้มีการศึกษาค้นคว้าไปจนถึงการบรรลุผลของมาตรการดังกล่าวว่ามีข้อดีข้อเสีย หรือเหมาะสมที่จะใช้หรือไม่ และถ้ามาตรการเหล่านี้มีประสิทธิภาพจนสามารถวางเป็นหลักได้เช่นเดียวกับคำพิพากษาศาลแล้ว ก็จะทำให้เกิดความก้าวหน้า คือมีการยึดถือปฏิบัติเป็นบรรทัดฐานตามกันต่อไป นอกจากนี้ถ้ามาตรการเหล่านี้มาผนวกรวมเข้าไว้ในกฎหมาย ก็จะทำให้เป็นประโยชน์ต่อการเลือกสรรบทลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคล ยิ่งกว่าที่จะต้องมีการลงโทษนิติบุคคลโดยการปรับ ได้แต่เพียงวิธีเดียว

มาตรการทั้งหมดนี้ มีบางกรณีที่มีกฎหมายเฉพาะบัญญัติไว้แล้ว เช่น การลบล้างเลิกลม หรือทัศนคติของนิติบุคคล ซึ่งได้แก่การให้เลิก หรือเพิกถอนนิติบุคคล ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 281 เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์การประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว ลง 24 พ.ย. 25 ข้อ 26 ถึง 29 หรือบางกรณีก็คล้ายกับการนำเอาวิธีการเพื่อความปลอดภัยมาอนุโลมใช้กับการเป็นบหมึงกับนิติบุคคล เช่น การควบคุมนิติบุคคลโดยมีคำสั่งศาลห้าม หรือให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง คล้ายกับเป็นการควบคุมความประพฤติของนิติบุคคลนั่นเอง แต่ในอีกหลาย ๆ กรณีก็เป็นมาตรการ หรือวิธีการที่ใหม่สำหรับประเทศไทย เช่น การประกาศโฆษณาความผิดต่อสาธารณชน การภาคทัณฑ์นิติบุคคล คำสั่งในทางป้องกัน หรือคำสั่งที่เกี่ยวกับระเบียบภายใน ซึ่งกำหนดให้นิติบุคคลต้องอยู่ในความดูแลของกลุ่มบุคคลที่ศาลตั้งขึ้นเพื่อสอดส่องดูแล และติดตามผลของนิติบุคคล ซึ่งเห็นว่าเป็นวิธีการที่ดี และน่าสนใจที่ควรนำมาทดลองใช้กับนิติบุคคล เป็นอันมาก การมีมาตรการ หรือวิธีการที่เป็นบหมึงกับนิติบุคคลหลายชนิดเช่นนี้ ย่อมเป็นผลดี และอาจถือเป็นการข่มขู่โทษกับนิติบุคคลได้เหมือนกัน และการที่จะถือเอามาตรการ

ทั้งหมดนี้ เป็นการลงโทษนิติบุคคลนั้น เห็นว่าน่าจะต้องใช้องค์กร หรือบุคคลากร เป็นจำนวนหลายคน ซึ่งอาจกระทบกระเทือนต่อบรรยากาศในการดำเนินการต่าง ๆ ได้ แต่เมื่อเปรียบเทียบระหว่างประโยชน์ หรือผลดีของการลงโทษทางอาญาแล้ว น่าจะได้มีการนำเอาข้อกำหนดไว้เป็นโทษสำหรับนิติบุคคลโดยเฉพาะ และให้อำนาจศาลเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการวินิจฉัยกำหนดโทษเหล่านั้น ตามความจำเป็น และเหมาะสมต่อไป

3. ผลของการลงโทษนิติบุคคล

เมื่อมีกรณีที่นิติบุคคลใดกระทำความผิดทางอาญา นิติบุคคลนั้นก็จะต้องถูกลงโทษ และโทษที่นำมาใช้ลงกับนิติบุคคลได้ตามประมวลกฎหมายอาญาก็คือ โทษปรับ และริบทรัพย์สินเท่านั้น อย่างไรก็ตาม โทษที่มีกรณีที่ศาลใช้มากที่สุด ได้แก่ โทษปรับ

การปรับ เป็นการที่นิติบุคคลจะต้องชำระเงินค่าปรับต่อศาลภายในกำหนด 30 วัน (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 29) หรือศาลอาจผ่อนผันให้จำเลยชำระค่าปรับช้าเร็วเพียงใด แล้วแต่ดุลพินิจ ตามความยุติธรรมและเหมาะสม (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1579/2521 ฎ.873) หากนิติบุคคลใดไม่ชำระเงินค่าปรับ นิติบุคคลนั้นต้องถูกยึดทรัพย์สินของนิติบุคคล เพื่อชำระเป็นค่าปรับ

ดังนั้น การชำระเงินค่าปรับของนิติบุคคลก็ดี หรือการถูกยึดทรัพย์สินเพื่อบังคับชำระค่าปรับของนิติบุคคลก็ดี ย่อมมีผลกระทบกระเทือนต่อธุรกิจของนิติบุคคลนั้น ๆ และถ้ามองให้ชัด ย่อมมีผลกระทบกระเทือนไปถึงบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย กล่าวคือ

(ก) เจ้าของนิติบุคคล ได้แก่บรรดาผู้ถือหุ้น (shareholder) ทั้งปวง ของนิติบุคคลนั้น ซึ่งเมื่อนิติบุคคลต้องถูกลงโทษปรับ ย่อมเป็นที่แน่นอนว่าจำนวนเงินค่าปรับ ที่ต้องชำระต่อศาลนั้น จะต้องถูกนำไปจากบรรดาผลกำไรทั้งปวงที่จะตกได้แก่ผู้ถือหุ้นทั้งหลาย หรือในกรณียังไม่มียอดกำไร เงินค่าปรับนั้นก็จะต้องถูกนำไปจากเงินทุน (เงินค่างลงทุน) ที่เป็นของผู้ถือหุ้น เพราะฉะนั้น การปรับนิติบุคคลจึงเท่ากับเป็นการ

ปรับเอาบัญชีถือหุ้นทั้งปวง ซึ่งเป็นการลงโทษที่มีผลไปถึงบุคคลธรรมดา (ผู้ถือหุ้น) โดย
ตรง นั่นเอง

(ข) ฝ่ายจัดการ หรือที่เรียกว่าผู้แทนของนิติบุคคล โดยปกติผู้แทน
ของนิติบุคคลนี้ จะต้องเป็นผู้ถือหุ้น หรือเป็นหุ้นส่วนของนิติบุคคลนั้น ๆ ค่าย เช่น บริษัท
ก็ได้แก่ ผู้ที่เป็นกรรมการ หรือกรณีทางหุ้นส่วน ก็ต้องเป็นผู้ที่เป็นหุ้นส่วนชนิดที่ไม่จำกัด
ความรับผิด ดังนั้นการลงโทษนิติบุคคลจึงย่อมมีผลกระทบกระเทือนมายังผู้แทนของ
นิติบุคคลด้วย แต่ก็มีบ้างเหมือนกันเป็นบางบริษัทที่ผู้แทนของนิติบุคคลมิได้เป็นผู้ถือหุ้น
ของบริษัท และสำหรับในกรณีที่ผู้แทนนิติบุคคลที่ไม่มีผลประโยชน์ในทางการค้า หรือการ
แสวงหาผลกำไร เช่น สมาคม หรือมูลนิธิ ผู้แทนของนิติบุคคลเหล่านี้ ย่อมไม่ใช่
มาจากผู้ถือหุ้น หรือผู้เป็นหุ้นส่วนดังกล่าว เพราะฉะนั้น การลงโทษนิติบุคคลในกรณีเช่นนี้
จึงเป็นการลงโทษที่เป็นผลร้ายแก่นิติบุคคลเอง อย่างไรก็ตาม ในกรณีเช่นนี้ ผู้แทน
นิติบุคคล อาจถูกลงโทษโดยให้ออก หรือปลดออกจากการเป็นผู้แทนของนิติบุคคล ได้
(ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 93 วรรค 2) ซึ่งต้องดูจากข้อบังคับฯ ของ
การจัดตั้งนิติบุคคลนั้น ๆ ด้วย

(ค) ตัวแทน พนักงาน หรือลูกจ้างของนิติบุคคล โดยปกติบุคคลเหล่านี้
ก็คือผู้ทำงาน และได้รับเงินค่าจ้างเป็นรายเดือนจากนิติบุคคล เพราะฉะนั้นบุคคล
เหล่านี้ จะไม่ได้รับความกระทบกระเทือน หรือได้รับผลร้ายจากการที่นิติบุคคลถูกลงโทษ
ทางอาญา เพราะการกระทำของบุคคลเหล่านี้จะต้องได้รับคำสั่ง หรือเป็นการมอบหมาย
หน้าที่ จากนิติบุคคล (โดยทางผู้แทนของนิติบุคคล)

อย่างไรก็ตาม แม้การลงโทษทางอาญา (โดยการปรับ) แก่นิติบุคคล
ในทางความเป็นจริง จะมีผลกระทบกระเทือนไปถึงบุคคลธรรมดา ดังที่กล่าวมาแล้ว
ก็ตาม แต่ในทางกฎหมายก็เป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้